

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

Olen yleisen valtio-opin professori *Pertti Ahonen* Helsingin yliopistosta. Viimeaikaiset tutkimukseni ovat koskeneet puolueiden poliittisia ohjelmia niin pitkällä aikavälillä kuin nykyhetkellä, Suomen valtion maan hallitukseen ja muuhun valtioneuvostoon tiivistyvän hallinnointikeskuksen kehittämistä, valtion omistusta talouselämässä ja erityisesti sen yhtiöosakeomistusta, valtion harjoittamaa yrityksiä ja muita kohteita koskevaa sääntelyä, sen purkamista ja sen arviointia digitalisoitumista ja digitaalisten metodien yleistymistä tieteessä ja yhteiskunnassa sekä ryhmien ja organisaatioiden sosiaalis-psykologista dynamiikkaa. Olen saanut vastattavakseni seuraavan kysymyksen:

- Millaisia heikkoja kohtia korona on osoittanut esimerkiksi huoltovarmuudessamme, päätöksentekojärjestelmässämme ja terveydenhuoltojärjestelmässämme? Mitä voimme jatkossa tehdä paremmin?

I Maan hallinnointikyky

Yleisen valtio-opin eli politiikan tutkimuksen professorina kiinnitän huomiota siihen, ettei Suomessa enää vuosiin ole ollut poliittista vasemmistoa aikaisemmassa merkityksessä. Maan kaikki puolueet ovat jo vuosia olleet markkinatalouden kannalla. Sen enempää maassa ei toimi enää yhtään muualle kuin oikeistoon paikantuvaa puoluetta, joka ei olisi tinkimättä länsimaisen poliittisen demokratian kannalla sekä sellaisenaan että ”liepeiltään”. Toisin kuin aikoinaan, yhtään sellaista puoluetta ei maassa enää esiinny, joka vaatisi vaikkapa suurten yksityisomaisuuksien kansallistamista ja suunnitelmataloutta. Sikäli kuin maassa millään suunnalla esiintyy minkäänlaista poliittista vasemmistolaisuutta, sen piirissä ei esiinny yhtään puoluetta, jonka liepeilläkään vaadittaisiin poliittisen demokratian, ja ihmisoikeuksien tai muiden oikeuksien rajoittamista miltään maassamme asuvilta henkilöiltä. Mielikuvat ovat kuitenkin muuttuneet todellisuutta hitaammin, kuten se mielikuva, että *Sanna Marinin* koalitionhallitus SDP:n, keskustan, vihreiden ja RKP:n kesken olisi jollakin erityisellä tavalla ”vasemmistohallitus”. Kenties ”oikeistolaisempi” hallitus olisi ollut jämäkämpi valtion ”rahakirstun” vartija. Toisaalta mikäli maata olisi koronakriisin

puhjetessa hallinnut jostakin näkökulmasta ”oikeistolainen” hallitus, kenties se puolestaan olisi toteuttanutkin joidenkin mielestä yllättävän ”vasemmistolaista” politiikkaa.

Selvityskohde 1.: Maan hallinnointikyky ja sen ehdot. – Edellä esittämäni asia on tärkeä siksi, että maata tulee hallinnoida ja hallita hyvin riippumatta siitä, mitkä ovat olleet vaalitulokset ja millainen poliittinen hallitus vaalitulosia tulkiten muodostuu maahan. Maata on kyettävä hallinnoimaan hyvin myös kriisitilanteissa riippumatta siitä, millainen on hallituksen poliittinen koostumus. Hallituksen ja opposition suhteen puolestaan tulee olla sellainen, ettei kaikkea yhteistyötä ole suljettu pois, että opposition kriittistä roolia luonnehtii osaltaan myös rakentavuus ja että hallitus ottaa huomioon opposition esittämän kritiikin rakentavia juonteita.

II Yritysmailma rakenteineen

Yritykset ovat tärkeitä. Tällä tärkeydellä on kuitenkin rajansa. Itsetarkoitus ei mikään yritys ole, vaan kaikissa tapauksissa *keino*, esimerkiksi tuottaa tuotteita tai tarjota palveluita, innovoida ja kehittää uusia tuotteita sekä kehittää uusia markkinointitapoja, työllistää ainakin omistajansa tai – yleensä vaihtoehtona edelliselle – palkattu työvoimansa, tukea verkostojen osana syötteidensä toimittajia ja vastaavaan tapaan tuotostensa ostajia välituotetuotannossa, maksaa veronsaajille veroja ja sosiaaliturvamaksuja sekä kartuttaa omistajiensa, rahoittajiensa ja kansantalouden varallisuutta. Lisäksi monet yritykset ovat ilmoittaneet sitoutuvansa erilaisiin yhteiskuntavastuun periaatteisiin sekä hyvän johtamisen ja hallinnoinnin periaatteisiin ajatellen etenkin omistajiaan.

Selvityskohde 2.: Yritysrakenteiden muutos uhkineen ja mahdollisuuksineen. – Edellä mainittujen seikkojen lisäksi yritykset ovat myös yhteiskunnan vakauden edellytyksiä muodostaessaan kukin osan talouselämän toimintarakenteesta, yhteiskunnan sosiaalisesta rakenteesta sekä alueellisista ja paikallisista yhteiskuntarakenteista.

Edellisten seikkojen perusteella koronakriisistä juontuu tarpeita laatia tulevaisuuden skenaarioita siitä, millaista hävitystä kriisi saattaa aiheuttaa yrityskentässä ja sittemmin seurata, millaiseksi tuo hävitys empiirisesti muodostuu. Samalla tulee kiinnittää huomiota siihen, sisältyykö hävitykseen Joseph Schumpeterin aikanaan luonnehtiman ”luovan hävityksen” piirteitä ja mitä muuta kriisistä aiheutuu yrityskentässä, niin uhkia kuin mahdollisuuksia, sekä lyhyemmällä että pidemmällä aikavälillä. Huomiota ansaitsevat myös kriisiin liittyvät valtion näkyvät kuten omistuksesta, verotusratkaisuista ja sääntelystä koostuvat interventiot talouselämään sekä tuollaisista interventioista vähemmän näkyvät kuten valtion laaja takuu- ja takaustoiminta yrityksille.

III Terveysturvajärjestelmän koheesio ja resilienssi

Jos ajatellaan nimenomaan *huoltovarmuutta*, julkisen päätöksentekojärjestelmän toimivuutta ja *terveydenhuoltoa*, nykyiseltä hallitukselta tulisi jatkossa odottaa määrätietoista asennoitumista juuri noihin aihepiireihin. Nimenomaan noista kolmesta aiheesta on *julkisuudessa ollut selvästi vähiten esillä huoltovarmuus*, ehkä sen tietyn näkymättömyyden johdosta koronakriisin alkuvaiheiden käsidesi- ja wc-paperipulaa ja myöhempää kasvosuojainpulaa ehkä lukuun ottamatta. Julkisen päätöksentekojärjestelmän voinee mieltää toimineen ainakin tähän saakka riittävän hyvin, joskin esiin nostetut kysymykset yhtäältä *hallituksen* ja toisaalta *tasavallan presidentin* työnjaosta voivat herättää tiettyjä kriittisiä ajatuksia vaikkapa ilmenneen kiinnostuksen johdosta jopa äkkiä muuttaa valtiosääntöisiä valta- ja vastuusuhteita. Selvästi eniten on käyty kriittistä keskustelua *terveydenhuollosta* – suhteellisessa mielessä ehkä hieman liikaakin.

Edellisellä kannanotollani tarkoitan sitä, että Suomen terveydenhuolto on sentään *käyttäjätasa-arvoltaan varsin korkeatasoinen. Vaativimman tason hoitoa ei kenenkään kansalaisen tarvitse kustantaa itse, joskin maksukykyisimmät toki saavat ja voivat niinkin tehdä.* Paljonkin parjattu julkinen terveydenhuolto toimii, joskin eri tehokkuuksilla ja tuloksellisuudeltaan erilaisena eri puolilla maata sekä terveydenhuoltojärjestelmän eri hierarkiatasoilla ja haaroilla.

Selvityskohde 3.: Terveydenhuoltojärjestelmän koheesio ilman kohtuuttomia tehokkuuseroja.
– Suomen terveydenhuoltojärjestelmän koheesioon sen eri tasoilla ja maan eri alueilla joudutaan koronakriisin kestäessä kiinnittämään huomiota eli siihen, etteivät tehokkuus- ja tuloksellisuuserot erot järjestelmän piirissä mukaan lukien kyky vastata terveystalouden kysyntään pääsisi haitallisesti venähtämään.

Suomen huoltovarmuutta ei voitane pitää koronakriisiä ajatellen ainakaan juuri tällä hetkellä huolestuttavana. Esimerkiksi elintarvikeomavaraisuus kestää vertailun kilpailumaihin. Energiahuollon vaarantumisriskiä ei ole ilmaantunut julkisuuteen. Liikenne ja logistiikkapalvelut pelaavat, samoin kuin finanssi-, rahoitus- ja terveystaloudet. Terveydenhuoltojärjestelmän tilanne on sen sijaan tässä vaiheessa selvästi kriittisempi.

Selvityskohde 4.: Terveydenhuoltojärjestelmän resilienssi lyhyiden ja tai lyhyehköjen kysyntäpiikkien aikana. – Terveydenhuollon varsinaisia, vakavia kriisitendenssejä ei ole tullut Suomessa näkyviin ainakaan vielä huhtikuun 2020 puoliväliin mennessä. Kuitenkin tehohoitoaikojen riittävyys ja terveydenhuoltohenkilöstön riittävyys muodostunevat kriittisiksi ennen kuin koronavirus toivottavasti alkaa väistyä. Siinä vaiheessa puolestaan, kun koronarokote toivottavasti saadaan kehitetyksi jossakin päin maailmaa, tuo rokotteen alkuvaiheen saatavuus muodostuu mahdollisesti lyhyeksi aikaa pullonkaulaksi. Tässä tarkasteltu aihepiiri on tärkeä myös vastaisten pandemioiden varalta.

IV Sosio-ekonomisen ja kognitiivis-kulttuurisen tasa-arvon vaalinta

Koronaviruskriisi on osoittanut heikkoja kohtia toistaiseksi (15.4.2020 mennessä) pikemminkin *terveydenhuollon raja-alueilla* kuin varsinaisesti terveydenhuollossa. Karanteenin piirteet ovat rasittaneet pahiten *sosioekonomisesti marginaalisessa asemassa olevia henkilöitä*, kuten yksin asuvia, vailla sukulaisia olevia, pienillä eläkkeillä sinnitteleviä terveydentilaltaan epävakaita ikäihmisiä tai nuorempia eri sairauksista kärsiviä työkyvyttömiä tai alentuneesti työkykyisiä kroonikkoja tai päihdyttävistä aineista riippuvaisia kansalaisia. Tarkoitan tuollaisista kansalaisista nimenomaan niitä, jotka eivät kuitenkaan asu laitoksissa tai palveluasumisyksiköissä. Kuka pitää huolta siitä, ettei juuri juuri omissa oloissaan kotona pärjänneitä kansalaisia kuole koteihinsa? Kuka seuraa sitä, että heidät saadaan ajoissa terveydenhuollon palveluiden piiriin, jos korona iskee heihin? Kuka huolehtii, ettei tuollaisten kansalaisten henkinen tila heilahda mielenterveyden häiriöiden puolelle tai etteivät heidän siihenastiset mielenterveyden häiriönsä pahene?

Maassa on myös määrältään suurin piirtein tunnettu, huomattava joukko lapsia ja nuoria, jotka kasvavat sosioekonomisesti vähemmän tyydyttävissä olosuhteissa. Ne vaikuttavat hankaloittavasti yksilön psykososiaaliseen kehitykseen ja saattavat vaikeuttaa myös kognitiivista kehitystä nykyisen periaatteessa erittäin pitkän koulutusuran aikana. Oppimisen ja ainakin osan opetusta tai vähintään oppimisen ohjausta siirtyminen kotien vastuulle on omiaan kärjistämään jo ennestään vallinneita eroja lasten ja nuorten mahdollisuuksissa.

Selvityskohde 5.: Sosioekonomisen ja kognitiivis-kulttuurisen marginalisoitumisen ja polarisoitumisen riskit ja niiden torjunta. – Sosioekonomista ja kognitiivis-kulttuurista

marginalisoitumista ja polarisoitumista esiintyi laajaltikin jo ennen koronavirusepidemiaa. Erikseen olisi tärkeää selvittää, miten epidemia on kenties kärjistänyt marginalisoitumisen ja polarisoitumisen ilmiöitä, missä suhteessa toteutetut toimenpiteet ovat olleet ilmenneisiin tarpeisiin ja onko muodostunut käytäntöjä, jotka voitaisiin kohottaa malliesimerkkien asemaan myös vastaisen varalle. Myös ulkomaisia hyviä käytäntöjä on perusteltua pitää silmällä.

V Digitalisoitumisen muuntumisen kontrolli koronaviruskriisissä

Yhteiskunnan digitalisoitumisilmiöiden tutkijana ja digitaalisten (tarkemmin sanoen tekoälyn koneoppimismuunnelmiin perustuvien) uudempien menetelmien käyttäjänä olen ollut jo hyvissä ajoin ennen koronaviruskriisiä tietoinen digitalisoitumisaihepiiriin liittyvistä erityisistä haasteista. Myös niistä katson juontuvan erityisen selvityskohteen.

Selvityskohde 6. – Koronakriisi yhteiskunnan digitalisoitumisen muuntelijana. – Digitalisaatio on haastanut ja edelleen haastaa niin lakisääteistä viranomaisomaisjulkisuuden periaatetta kuin julkisen toiminnan transparenssin vaatimuksia. Samoin ovat tähdellisiä huomion kohteita kansalaisten, kansalaisryhmien sekä alueiden ja paikkakuntien väliset digitaaliset kuilut niihin liittyvine eriarvoisuuksineen. On selvittettävä, miten koronaviruskriisi on vaikuttanut digitalisaation piirissä on ennestään vallinneisiin esimerkiksi julkisuuden ja transparenssin turvaamisen haasteisiin. Samoin on selvittettävä, miten digitaaliset kuilut ovat muuttuneet kriisin myötä ja erityisesti sen vaikutuksesta, ja mitä kohtuuttoman suuriksi avautuneille tuollaisille kuiluille pitäisi tehdä.

Helsingissä 9.4.2020

Kunnioittaen,

Pertti Ahonen
Yleisen valtio-opin professori, VTT, KTM
Helsingin yliopisto
S-posti pertti.ahonen@helsinki.fi
P. 0400 735 760

Hyvä Pertti Ahonen,

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta pyytää Teiltä kirjallista asiantuntijalausuntoa. Kirjallinen asiantuntijalausunto pyydetään toimittamaan pe 17.4. klo 14.00 mennessä osoitteeseen tuv@eduskunta.fi.

Kokousaika on ke 6.5.2020 kello 09.00. Kokoukseen viedään kirjallisten asiantuntijalausuntojen pohjalta mietintö-/lausuntoluonnos. Tämän vuoksi pyydämme kirjalliset asiantuntijalausunnot jo 17.4.2020.

Asia: O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 - 2023

Tulevaisuusvaliokunta on käynnistämässä koronapandemian aiheuttamaan kriisiin liittyen ennakointihankkeita, joilla hahmotetaan pandemian pitkän aikavälin merkitystä ja seurauksia. Ennakointihankkeiden lisäksi valiokunta ylläpitää jatkuvaa tilannekuvaa koronapandemiaan liittyen pyytämällä asiantuntijalausuntoja edustajien valiokunnassa esittämien kysymysten perusteella. Näin varmistetaan, että päättäjillä on jatkuvasti muuttuvissa tilanteissa käytössään tieteelliseen asiantuntemukseen perustuvia näkemyksiä. Mikäli näistä kirjallisista lausunnoista nousee teemoja, joiden valiokunta katsoo edellyttävän syvällisempää käsittelyä, järjestetään tätä varten erillinen (etä)kuuleminen tai teemoihin palataan valiokunnan ennakointihankkeiden yhteydessä.

Yllä olevaan viitaten tulevaisuusvaliokunta pyytää lausuntonne seuraavasta kysymyksestä:

- Millaisia heikkoja kohtia korona on osoittanut esimerkiksi huoltovarmuudessamme, päätöksentekojärjestelmässämme ja terveydenhuoltojärjestelmässämme? Mitä voimme jatkossa tehdä paremmin?

Lisätietoja antaa: valiokuntaneuvos Olli Hietanen, puh. 09 432 2084

Lähetäjä: valiokuntakanslian sihteeri Arja Laukkanen, puh. 09 432 2091

Vastausosoite: TUV@eduskunta.fi

Jakelu, kirjallinen lausunto: valtioneuvoston kanslia, ulkoministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, puolustusministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, Suomen Kuntaliitto, Kansaneläkelaitos, Huoltovarmuuskeskus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), johtaja Mika Aaltola, Ulkopoliittinen instituutti, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry, Suomen Yrittäjät ry, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry, Business Finland Oy, tiede-, teknologia- ja innovaationeuvos Teppo Turkki, Business Finland Oy, Finnvera Oyj, Suomen Akatemia, Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT, Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy, Aleksanteri-Instituutti, Helsingin yliopisto, johtaja Juhana Aunesluoma, Helsingin yliopisto, Eurooppa-tutkimuksen keskus, dosentti Miia Halme-Tuomisaari, Helsingin yliopisto, ilmastokestävyysasiantuntija, MMT, FM Saara Lilja-Rothsten, erikoistutkija Marja Knuuttila, Luonnonvarakeskus, professori Sami Moisio, professori Kirsimarja Blomqvist, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, erityisasiantuntija Anna-Mari Rusanen, valtiovarainministeriö, apulaisprofessori Minna Ruckenstein, Kuluttajatutkimuskeskus, professori Pertti Ahonen, Helsingin yliopisto, yliopistonlehtori Juha Tervala, Helsingin yliopisto, johtaja Mari Pantsar, Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, professori Outi Fingerroos, Jyväskylän yliopisto, tutkijatohtori Ari-Elmeri Hyvönen, Jyväskylän yliopisto, johtaja, tutkimusprofessori Anna Rotkirch, Väestöliitto ry,

tutkijatohtori Tuomas Aivelo, Helsingin yliopisto, professori Kari Heimonen, Jyväskylän yliopisto, professori Sanna Järvelä, Oulun yliopisto

<https://www.eduskunta.fi/FI/valiokunnat/Sivut/Asiantuntijan-kuuleminen-.aspx>

[Asiantuntijan kuuleminen valiokunnassa](#)

Eduskunnan valiokunnissa käsiteltävät asiakirjat tulevat julkisiksi, kun asian valiokuntakäsittely on päättynyt. Vuoden 2015 valtiopäivien alusta myös valiokuntien asiantuntijalausunnot julkaistaan julkisessa verkkopalvelussa, kun tätä koskeva asia on valmistunut valiokunnassa.

www.eduskunta.fi